

არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვა სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში

მარიამ მამულაძე

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის

სამართლის ფაკულტეტის დოქტორანტი,

სსიპ საზოგადოებრივი მუნიციპლის აჭარის ტელევიზია და რადიოს იურიდიული მხარდაჭერის სამსახურის უფროსი (საქართველო)

ელ.ფოსტა: Mariam27mamuladze@gmail.com

მარიამ მამულაძე

აბსტრაქტი

საქართველოში ბავშვის უფლებათა კოდექსის მიღებამ, რომელიც აგებულია ბავშვის უფლებათა კონვენციასა და ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის პრინციპზე, განაპირობა არასრულწლოვანთა სრულფასოვან სუბიექტად აღიარება სამართლებრივ ურთიერთობებში, ასევე დაადგინა მექანიზმები, რომლებიც წარმოადგენს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებზე აგებული სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების საფუძველს.

ბავშვთა უფლებების რადიკალური ზრდის პარალელურად, სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში იკვეთება რიგი პრობლემური საკითხები, რომლებიც განპირობებულია პრაქტიკული გამოცდილების არქონითა და საკანონმდებლო ხარვეზების არსებობით. არასრულწლოვნის ჯანსაღ გარემოში აღზრდა და მისი სათანადო მატერიალური პირობებით უზრუნველყოფა, მნიშვნელოვანია ბავშვის განვითარებისა და საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ჩამოყალიბებისათვის. აღნიშნული უფლებების რეალიზება კი დამოკიდებულია სამართალწარმოების პროცესზე, რომელიც აგებული უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მექანიზმებზე.

ნაშრომში განხილული იქნება არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის ძირითადი მახასიათებლები და კრიტერიუმები, რომლებსაც უნდა დაეყრდნოს სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ასევე წარმოდგენილი იქნება არასრულწლოვანთა საქმეებზე ეროვნული და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები, შემოთავაზებული იქნება არსებული პრობლემის გადაჭრის გზები და რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: ბავშვი, სასამართლო, წარმომადგენლობა, გადაწყვეტილება

PROTECTION OF THE BEST INTERESTS OF MINORS IN CIVIL PROCEEDINGS

Mariam Mamuladze

*PhD student of the Law school at Davit Agmashenebeli University of Georgia,
Head of Legal Support Service, Public Broadcaster Adjara Television and Radio (Georgia)*

Email: Mariam27mamuladze@gmail.com

Abstract

The adoption of the code on the rights of the child in Georgia, which is based on the principles of the Convention on the Rights of the Child and the Universal Declaration of Human Rights, led to the recognition of minors as full-fledged subjects in legal relations, as well as established mechanisms, that are the basis for ensuring court decisions based on the best interests of the child.

Along with the radical growth of children's rights, a number of problematic issues are identified in the process of civil litigation, which is due to the lack of practical experience and the existence of legislative gaps. Raising a minor in a healthy environment and providing him/her with appropriate material conditions is important for the child's development and formation as a full-fledged member of society and the realization of this depends on the legal process, which should be built on the mechanisms for protecting the best interests of the child.

The paper will discuss the main features of the protection of the best interests of minors and the criteria that should be considered by the court in the decision-making process. Decisions of the national and European Court of Human Rights on juvenile cases will also be presented, as a way to solve the existing problem and recommendations will be offered.

KEYWORDS: child, court, representation, decision

შესავალი

არასრულწლოვნები საზოგადოების ის ნაწილია, რომელთა უფლებების დაცვაზე სახელმწიფოსა და სოციუმის ინტერესი დღითიდღე იზრდება. ბავშვის ინდივიდუალიზმიდან გამომდინარე, რთულია კონკრეტული მიდგომის შემუშავება, რომელიც სრულყოფილად უზრუნველყოფს მათი საუკეთესო ინტერესების დაცვას, შესაბამისად, ის ქმედითი ღონისძიებები, რომლებიც ბავშვთა უფლებების დასაცავად უნდა გატარდეს სახელმწიფოს, საზოგადოების თუ საერთაშორისო სამართლის დონეზე, მუდამ აქტუალური, განახლებადი და ამოუწურავია.

ბავშვთა უფლებების დაცვა რჩება აქტუალური მიმდინარე და წარმოშობილი გამოწვევების ფონზე, რაც მოითხოვს მუდმივ ძალისხმევას არასრულწლოვანთა უფლებების დასაცავად, მათი განვითარებადი საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად და ყველა ბავშვისთვის უსაფრთხო და სამართლიანი გარემოს შესაქმნელად. ბავშვთა არსებული უფლებების რეალიზების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს სწორედ სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვა.

საქართველოში ბოლო პერიოდში განხორციელებულმა საკანონმდებლო რეფორმებმა, კერძოდ, „ბავშვის უფლებათა კოდექსის“ მიღებამ და საქართველოს სამოქალაქო და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ცვლილებებმა, შექმნა მყარი სამართლებრივი საფუძველი არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვისა და მხარდაჭერის სისტემის ფუნქციონირებისათვის, თუმცა არსებული კანონმდებლობის პრაქტიკაში გამოყენებისას თავს იჩენს რიგი პრობლემური საკითხები, რომელთა გადაჭრაც მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს საზოგადო-

ებაში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების აღიარების, პატივისცემისა და დაცვის კულტურის კიდევ უფრო მეტად ჩამოყალიბებაში. მიუხედავად აღნიშნულისა, რჩება საკითხები, რომლებიც მეცნიერულ დონეზე ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ დამუშავებული და საჭიროებს დამატებით კვლევას, მაგალითად, სასამართლოში საქმისწარმოების პროცედურების წარმოება არასრულწლოვანთა ინდივიდუალიზმის, მათი განვითარებისა და ასაკის შესაბამისად, კომუნიკაციის სწორი ფორმის შერჩევა, ბავშვის აზრის მოსმენა და გათვალისწინება, ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღება და სხვა. კვლევის მიზანსაც სწორედ აღნიშნული პრობლემატიკის წარმოჩენა, ანალიზი და რეკომენდაციების შემუშავება წარმოადგენს.

სამეცნიერო ნაშრომში განხილული საკითხები, გამოკვლეული პრობლემები, კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში არსებული ხარვეზების წარმოჩენა და მათი გადაჭრის მეცნიერული გზების შემოთავაზება ფუნდამენტურ როლს ითამაშებს იმ სტანდარტების დანერგვაში, რომლებიც მნიშვნელოვანი იქნება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისა და ღირებულებების დასაცავად როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის ძირითადი ასპექტები

საქართველოში არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვის კუთხით „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“ ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მონაპოვარია, რომელიც

მთლიანად აგებულია არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის პრინციპზე. გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, საუკეთესო ინტერესების ცნება კომპლექსურია და უნდა შეფასდეს ინდივიდუალური შემთხვევის მიხედვით, რაც გულისხმობს, რომ არსებული კონცეფცია მოქნილი და ადაპტირებადია,¹ აღნიშნულიდან გამომდინარე სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა უნდა მოხდეს თითოეული ბავშვის კონკრეტული სიტუაციის, მისი პირადი კონტექსტის, მდგომარეობის, ემოციური და ფიზიკური მოთხოვნილებების, უსაფრთხოებისა და სხვა საჭიროებების გათვალისწინებით.

სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვაზე ზრუნვა იწყება სასამართლოსათვის მიმართვის მომენტიდან. „ბავშვის უფლებათა კოდექსის“ საფუძველზე საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭოს 2020 წლის 11 აგვისტოს დადგენილებით დაამტკიცა ბავშვზე მორგებული სარჩელისა და სასამართლო უწყების ფორმები. თუმცა სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ მხოლოდ ადაპტირებული სასარჩელო ფორმების შემუშავება არ არის გარანტი არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვისა. ამ მხრივ საინტერესოა ქეისი, როდესაც 2020 წლის 6 ოქტომბერს 7,11 და 17 წლის მოზარდებმა თავიანთი ინტერესების დასაცავად დამოუკიდებლად მიმართეს თბილისის საქალაქო სასამართლოს ერთ-ერთი სახელმწიფო დაწესებულების წინააღმდეგ. სასამართლომ

მიუთითა, რომ წარდგენილი სასარჩელო მოთხოვნა იყო ბუნდოვანი და საჭიროებდა სასამართლოს სხვა კოლეგიისათვის მიმართვას. მოგვიანებით არასრულწლოვნებმა კვლავ მიმართეს სასამართლოს სარჩელით. სასამართლომ სარჩელი კვლავ არ მიიღო იმ მოტივით, რომ წარდგენილ სარჩელს თან არ ერთვოდა მშობლების ხელმოწერები.² მსგავსი პრაქტიკის ჩამოყალიბება წარმოშობს სასამართლოსადმი ნდობის დაკარგვისა და სასამართლოს ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის საფუძველს, მაშინ, როდესაც ბავშვთა უფლებათა კოდექსის მე-13 მუხლი მიუთითებს: „ბავშვს უფლება აქვს, საკუთარი უფლებების დასაცავად მიმართოს სასამართლოს ან/და შესაბამის ადმინისტრაციულ ორგანოს და ისარგებლოს მართლმსაჯულების ისეთი სისტემით, რომელიც არის ბავშვისთვის ხელმისაწვდომი, მისი ასაკის შესაბამისი, ბავშვისთვის ადვილად აღსაქმელი, სწრაფი, სამართლიანი, თანამიმდევრული, მისი უფლებებისა და საჭიროებებისთვის მორგებული, ბავშვის ღირსებისა და პირადი ცხოვრების მიმართ პატივისცემის გამომხატველი.“ გარდა ამისა, სასამართლოს მხრიდან ბავშვის სარჩელის მიღებაზე უარის თქმა „ბუნდოვანი სასარჩელო მოთხოვნის“ და განსჯადობის მიზეზით, არ წარმოადგენს 7 და 11 წლის ბავშვისთვის გასაგებ ენას, მსგავსი პასუხის მიღებამ შესაძლოა საერთოდ გადააფიქრებინოს ბავშვებს სასამართლოსადმი მიმართვა.³

სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში ბავშვთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გარანტია არასრულწლოვანთა წარმომადგენლობა, საქართველოს კანონი „ბავ-

1 UN Committee on the Right of the Child, 2013. General comment (14) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), para. 32.

2 სასამართლომ ბავშვების მიერ მომზადებული სარჩელი ისევ არ მიიღო. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://phr.ge/publication/news/109?lang=geo>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

3 იქვე.

შვის უფლებათა კოდექსის“ მე-80 მუხლის I პუნქტის თანახმად: „ბავშვის უფლება აქვს, ადმინისტრაციულ წარმოებაში ან სასამართლო პროცესში მონაწილეობა მიიღოს უშუალოდ ან/და თავისი წარმომადგენლის მეშვეობით, რომელიც შეიძლება იყოს ბავშვის კანონიერი წარმომადგენელი ან მის მიერ არჩეული სხვა საპროცესო წარმომადგენელი“.⁴ ამავე კოდექსის 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი განმარტავს, რომ ბავშვის კანონიერი წარმომადგენელი არის მშობელი, რომელიც განსაკუთრებული რწმუნებულების გარეშე გამოდის ბავშვის უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად მესამე პირებთან ურთიერთობაში, მათ შორის, სასამართლოში.

საყურადღებოა, რომ ბავშვის უფლებათა კოდექსის მიღების შემდგომ, არასრულწლოვანთა უფლებების გაფართოების კვალდაკვალ უფრო და უფრო იზღუდება მშობლის, როგორც კანონიერი წარმომადგენლის, როლი სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში. მაგალითად, მეურვეობასთან დაკავშირებულ დავებზე მშობლებს, როგორც დაინტერესებულ პირებს, უჩერდებათ კანონიერი წარმომადგენლობის უფლებამოსილება და არასრულწლოვანს ენიშნება საპროცესო წარმომადგენელი. მშობლის უფლებამოსილების შეზღუდვის კიდევ ერთ ნათელ მაგალითს წარმოადგენს საკანონმდებლო ცვლილებები სამოქალაქო კოდექსის 183-ე და 186-ე მუხლებში. აღნიშნულ ცვლილებებამდე გარიგების ნამდვილობა განისაზღვრებოდა მხოლოდ არასრულწლოვანის კანონიერი წარმომა-

დგენლების შეხედულების შესაბამისად და რაიმე კონტროლის მექანიზმი იმის შესაფასებლად, თუ რამდენად შეესაბამებოდა გარიგება ბავშვის საუკეთესო ინტერესს, ვერ ხდებოდა. პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ამგვარი მიდგომა საფრთხეს უქმნიდა არასრულწლოვანის უფლებების სათანადო რეალიზებას. ბავშვის უფლებათა კოდექსის მიღების შედეგად აღნიშნული პრობლემა სრულად მოწესრიგდა, კერძოდ, განისაზღვრა ბავშვის ქონების განკარგვისას არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესთან გარიგების შესაბამისობის კვლევის აუცილებლობა.⁵ საქართველო სამოქალაქო კოდექსის 183-ე და 186-ე მუხლების ახალი რედაქციის თანახმად, „ბავშვის საკუთრებაში არსებული უძრავი ნივთის მისი მშობლის ან სხვა კანონიერი წარმომადგენლის მიერ განკარგვა დასაშვებია ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად, სასამართლოს თანხმობის საფუძველზე“,⁶ ხოლო „ბავშვის საკუთრებაში არსებული 1 000 ლარზე მეტი ღირებულების მოძრავი ნივთის მისი მშობლის ან სხვა კანონიერი წარმომადგენლის მიერ განკარგვა დასაშვებია ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად სასამართლოს თანხმობის საფუძველზე“.⁷

სამართალწარმოების პროცესში კანონიერ წარმომადგენელთა როლი პირდაპირ გავლენას ახდენს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესზე. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-5 მუხლზე, რომელიც მჭიდრო კავშირშია ამავე

4 მუხლი 80, ბავშვის უფლებათა კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=6>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

5 შეადარე. უტიაშვილი, ქ., 2022. არასრულწლოვანის საკუთრებაში არსებული ქონების განკარგვის თავისებურებანი – არსებული პრაქტიკა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3UhwzdY>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

6 მუხლი 183, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=130>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

7 იქვე.

კონვენციის მე-12 მუხლთან. მე-5 მუხლი ყურადღებას ამახვილებს მშობელთა და სხვა კანონიერ წარმომადგენელთა პასუხისმგებლობაზე, უფლებებსა და მოვალეობებზე, ბავშვის განვითარებადი უნარების შესაბამისად მართავდნენ და ხელმძღვანელობდნენ არასრულწლოვანს კონვენციით აღიარებული უფლებების განხორციელებაში.⁸ როგორც მე-5, ისე მე-12 მუხლი უკავშირდება არასრულწლოვანის პიროვნების განვითარებას და ორივე მათგანი ცვალებადი ბუნებისაა ბავშვის განვითარების ეტაპების შესაბამისად⁹. განვითარებადი შესაძლებლობები არ გულისხმობს ბავშვის უფლებების უარყოფას მისი მოუმწიფებლობიდან გამომდინარე, არამედ არასრულწლოვანის მიერ საკუთარი უფლებების დამოუკიდებლად განხორციელება შეიძლება დაექვემდებაროს შეზღუდვებს და მოექცეს სხვათა, კერძოდ, მშობლების პასუხისმგებლობის ქვეშ.¹⁰ მე-5 მუხლით გათვალისწინებული მშობელთა პასუხისმგებლობა მე-12 მუხლის კონტექსტში ნიშნავს, რომ არასრულწლოვანის შეხედულებები არ არის უფრო დიდი მნიშვნელობის, ვიდრე მისი მშობლების, კანონიერი წარმომადგენლების, მაგრამ მათი როლი დამოკიდებულია არასრულწლოვანის განვითარებაზე.

აღნიშნული ნიშნავს, რომ არასრულწლოვნებს მინიჭებული აქვთ დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა და მათი უნარების განვითარების შესაბამისად, კლებულობს მშობელთა როლი, ხოლო არასრულწლოვანის მოსაზრებებს ენიჭება მეტი მნიშვნელობა მაშინ, როდესაც შედარებით მცირეწლოვანი ბავშვების შემთხვევაში, საჭიროა მშობლების მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭება.¹¹ მე-5 მუხლით გათვალისწინებული განვითარებადი უნარების ცნება უზრუნველყოფს ბალანსის დაცვას, ერთი მხრივ, ბავშვის, როგორც უფლებების განხორციელების თვალსაზრისით აქტიურ სუბიექტად აღიარებასა და მეორე მხრივ, მისი მოუმწიფებლობის გათვალისწინებით, შესაბამისი დაცულობით უზრუნველყოფას შორის. შესაბამისად, სწორედ აღნიშნული მუხლი უზრუნველყოფს არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას ბავშვისა და მშობლის დაპირისპირებული შეხედულებების დაბალანსებას.¹²

ბავშვის უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანის აზრის მოსმენა და მისი სათანადოდ გათვალისწინება: ბავშვის უფლება მისი აზრის მოსმენასა და მონაწილეო-

- 8 შეადარე. შეყილაძე, ხ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების (სისხლის სამართლის საქმის წარმოების) პროცესში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 184.
- 9 შეადარე. Lücker-Babel, M. F., 1995. The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article of the UN Convention on the Rights of the Child. The International Journal of Children's Rights, 3 (3-4), გვ. 397.
- 10 შეადარე. Beijer, A. and Liefwaard, T., 2011. A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses. Utrecht Law Review, 7 (3), გვ. 74.
- 11 შეადარე. Rap-Leurs, S. E., 2013. The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe. Utrecht University, გვ. 59.
- 12 შეადარე. Doek, J. E., 2007. The Eighteenth Birthday of the Convention of Rights of the Child: Achievements and Challenges. University of Michigan Journal of Law Reform, 41 (1), გვ. 62-63.

ბაზე განსაზღვრულია კოდექსის მე-8 მუხლით. ბავშვის აზრის მოსმენის უფლებას მივყავართ ბავშვის აზრის გამოხატვის თავისუფლებასთან, თუმცა, მისგან განსხვავებით იგი ემსახურება უფრო ვიწრო, კონკრეტულ მიზანს, კერძოდ, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ბავშვის მონაწილეობას.¹³ დაცულია აზრის თავისუფლად გამოთქმის უფლება, რაც გულისხმობს აზრის როგორც ჩამოყალიბებისას, ისე გამოთქმისას ბავშვის დაცვას ყოველგვარი ზეწოლისგან. ასევე დაცულია უფლების ნეგატიური მხარეც: ბავშვს აქვს უფლება არ გამოთქვას აზრი და დისტანცირდეს მასთან მიმართებით გადაწყვეტილების მიღების პროცესისგან. დაუშვებელია ბავშვის იძულება აზრის გამოთქმასა და მონაწილეობაზე.¹⁴

ბავშვის აზრის ჩამოყალიბებისათვის ასევე მნიშვნელოვანია, რომ იგი იყოს ინფორმირებული გადაწყვეტილებასა და მის სავარაუდო შედეგებზე, ასევე ნებისმიერ სხვა საკითხზე, რომელიც შესაძლოა იყოს დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღებასთან. ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება, პირველყოვლისა, აქვს იმ პირს, რომელიც უსმენს ბავშვს, შემდეგში უკვე მშობლებს ან სხვა კანონიერ წარმომადგენლებს.

იმისათვის, რომ ბავშვმა აზრი გამოხატოს, უნდა შეეძლოს ამ აზრის ფორმირება. ბავშვის აზრის ფორმირების შესაძლებლობა განისაზღვრება მისი ასაკისა და სიმწიფის ხარისხის შესაბამისად, რაც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ფრთხილად უნდა იქნას შეფასებული.¹⁵ მოზარდებთან ეფექტური კომუნიკაციის დასამყარებლად შესაძლებელია მივმართოთ

რამდენიმე ძირითად სტრატეგიას:

ა) მარტივი ენით გადმოცემა: ცხადია, რომ იურიდიული ცნებები და ტერმინოლოგია რთულად გასაგებია არასრულწლოვნებისთვის. ადვოკატებმა, წარმომადგენლებმა, მოსამართლეებმა და საქმეში ჩართულმა სხვა პირებმა აუცილებელია გამოიყენონ მკაფიო და მარტივი ენა ბავშვთა ასაკისა და განვითარების დონის შესაბამისად;

ბ) ვიზუალური დამხმარე საშუალებებისა და რესურსების გამოყენება: ვიზუალური დამხმარე საშუალებები, როგორებიცაა: დიაგრამები, სქემები ან ნახატები, არასრულწლოვნებს დაეხმარება საქმესთან დაკავშირებული ძირითადი ფაქტებისა და მოვლენების შესახებ წარმოდგენის შექმნაში. გარდა ამისა, წერილობითი მასალების მიწოდებამ შესაძლებელია შეავსოს ვერბალური კომუნიკაცია და კიდევ უფრო მეტად ეფექტური გახადოს იგი;

გ) ემპათია და თანაგრძნობა: არასრულწლოვანთა აზრის, პრობლემის მოსმენა და მათდამი ემპათია გამოხატავს პატივისცემას ბავშვების მიმართ. სასამართლო დავაში მონაწილე მხარეებმა უნდა შექმნან მხარდამჭერი გარემო, სადაც არასრულწლოვნები თავს კომფორტულად იგრძნობენ და გამოხატავენ თავიანთ აზრს შიშის გარეშე. თანაგრძნობამ შეიძლება ხელი შეუწყოს ეფექტურ კომუნიკაციას და ჩამოაყალიბოს ნდობა ბავშვებსა და საქმეში მონაწილე პირთა შორის.

დ) მორგებული მიდგომა არასრულწლოვნის განვითარების სტადიის შესაბამისად: ვინაიდან სხვადასხვა ასაკისა და

13 შეადარე. კილაძე, ს. და ტურავა, პ., 2021. ბავშვის უფლებათა კოდექსის სახელმძღვანელო კომენტარები. თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 126.

14 Committee on the Rights of the Child, 2009. General Comment (12), UN Doc CRC/ C/GC/12, para. 25.

15 შეადარე. Krappmann, L., 2010. The Weight of the Child's View. Article (12) of the Convention on the Rights of the Child, 18 International Journal of Children's Rights. გვ. 507.

განვითარების სტადიის მქონე არასრულწლოვნებს განსხვავებული დონის აღქმისა და კომუნიკაციის უნარი გააჩნიათ, საქმისწარმოების პროცესში უფლებამოსილმა პირებმა უნდა უზრუნველყონ მორგებული მიდგომა ბავშვის ინდივიდუალური მახასიათებლებიდან გამომდინარე. მცირეწლოვან ბავშვებს შეუძლიათ ისარგებლონ მარტივი ახსნა-განმარტებითა და კონკრეტული მაგალითებით, ხოლო მოზარდები შეიძლება უფრო ეფექტურად ჩაერთონ ინტერაქტიული დისკუსიებისა და თვითგამონატვის შესაძლებლობების მეშვეობით.

ბავშვის აზრი არა მხოლოდ მოსმენილ უნდა იქნას, არამედ, ასევე, გათვალისწინებულიც. ბავშვის აზრი გათვალისწინებაში, რა თქმა უნდა, არ იგულისხმება ყველა შემთხვევაში ზუსტად იმავე გადაწყვეტილების მიღება, რაც ბავშვს უნდა. კოდექსის მიზანია, ბავშვი მაქსიმალურად ჩაერთოს იმ საკითხებში, რომლებიც მის ინტერესებს ეხება, თუმცა ეს არ ნიშნავს, ზუსტად ისე მოიქცეს სახელმწიფო, ოჯახი თუ სხვა პირი, როგორც ბავშვის სურვილია.¹⁶ აუცილებელია ფრთხილად შეფასდეს ბავშვის აზრი, მისი ასაკისა და გონებრივი სიმწიფის გათვალისწინებით.

არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის კიდევ ერთ სამართლებრივ გარანტს წარმოადგენს კონფიდენციალურობა: ბავშვები დარწმუნებულნი უნდა იყვნენ, რომ აღნიშნული პრინციპი დაცული იქნება მთელი სამართლებრივი პროცესის განმავლობაში. კონფიდენციალურობა უზრუნველყოფს არასრულწლოვანთა პირადი ცხოვრების შესახებ სენსიტიური ინფორმაციის გავრცელების შეზღუდვას და სანდო გარემოს შექმნას. კონფიდენციალურობის დაცვა გარანტია არასრულწლოვანთა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობისა და

ღირსების უფლებების დაცვისთვის, ასევე იგი ხელს უწყობს ბავშვთა პოტენციურ სტიგმატიზაციასა და დისკრიმინაციის თავიდან აცილებას.

არასრულწლოვანთა მონაწილეობით სამართლებრივ დავებში კონფიდენციალურობის დაცვის მიზნით, შემუშავებულია სპეციალური რეგულაციები და პროცედურები. ეს შეიძლება მოიცავდეს შეზღუდვებს სასამართლოს ჩანაწერებთან წვდომაზე, დახურულ სამართალწარმოებასა და საჯარო დოკუმენტებში ან მოსმენებში რეალური სახელების ნაცვლად ფსევდონიმების ან ინიციალების გამოყენებას. გარდა ამისა, საქმეში ჩართული მხარეები, როგორც წესი, ვალდებული არიან დაიცვან კონფიდენციალობის ეთიკური ვალდებულებები.

ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უპირობო საფუძველია საქმის ოპტიმალურ ვადაში დასრულება: საქმის დროული განხილვა და გადაწყვეტილების მიღება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უპირობო გარანტია, ბავშვები უფრო მეტად სენსიტიურები არიან მიმდინარე მოვლენებთან დაკავშირებით მათი ემოციური და ფსიქოლოგიური ფონიდან გამომდინარე. ხანგრძლივი სასამართლო პროცესების უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილების მიზნით მიზაშეწონილია, სასამართლო ახორციელებდეს მუდმივ მონიტორინგს, რაც გულისხმობს მიმდინარე პროცესების ინტენსიურ ზედამხედველობას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს არასრულწლოვანთა საჭიროებებისა და საუკეთესო ინტერესების თანმიმდევრული და დროული დაკმაყოფილება, გარემოებების ნებისმიერი ცვლილების შესაბამისად. აღნიშნული მიზნის მიღწევისათვის მიზანშეწონილია, შეიქმნას საქმის მართვის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს უწყვეტი მო-

16 შეადარე. კილაძე, ს. და ტურავა, პ., 2021. ბავშვის უფლებათა კოდექსის სახელმძღვანელო კომენტარები. თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 128.

ნიტორინგის განხორციელებას საქმის დაწყებიდან გადაწყვეტილების მიღებამდე. აუცილებელია განისაზღვროს კადრები, რომლებიც პასუხისმგებელი იქნებიან თითოეული საქმის პროგრესზე თვალყურის დევნებაზე, შესაბამის მხარეებთან კომუნიკაციის შენარჩუნებასა და საჭიროების შემთხვევაში სერვისების კოორდინაციაზე. უნდა გაკეთდეს რეგულარული შეფასებები, რომლებიც დაგვეხმარება დროთა განმავლობაში წარმოშობილი ნებისმიერი საჭიროებებისა თუ პრობლემების იდენტიფიცირებაში.

არსებული პრობლემის გადაჭრის კიდევ ერთ ეფექტურ გზად მიიჩნევა სახელმწიფოში სპეციალიზირებული და საოჯახო სასამართლოების არსებობა, რომლებსაც ექნებათ მხოლოდ არასრულწლოვანთა საქმეების განხილვის კომპეტენცია. აუცილებელია მოსამართლეებსა და არასრულწლოვანთა საქმეში ჩართულ წარმომადგენლებს გააჩნდეთ სპეციალური ცოდნა, კვალიფიკაცია და გამოცდილება არასრულწლოვანებთან დაკავშირებულ საკითხებზე, როგორებიცაა: ბავშვის მუერვობა, შვილად აყვანა და სხვა. სპეციალიზირებული მოსამართლის მიერ საქმის განხილვის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ მას გააჩნია უფრო მეტი კომპეტენცია, შეაფასოს საქმის ძლიერი და რისკის შემცველი ფაქტორები და სამართალწარმოების პროცესი წარმართოს არასრულწლოვანის ინდივიდუალურ მახასიათებლებზე დაყრდნობით, სოციალური მუშაკების, ფსიქოლოგების და სხვა ექსპერტების ჩართულობით. ამ მხრივ საინტერესოა აშშ-ის გამოცდილება, არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი პირველი სპეციალიზირებული სასამართლო დაარსდა ქალაქ ჩიკაგოში 1899 წლის 2 ივლისს მიღებული კანონის საფუძველზე, ამავე კანონით განისაზღვრა

არასრულწლოვანთა საქმეების სპეციალიზირებული მოსამართლის მიერ სრულწლოვანთა საქმეებისაგან განცალკევებით განხილვის ვალდებულება.

ყველა ის ძირითადი ფაქტორი, რომელიც წინამდებარე თავშია განხილული, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი განხილვებია. არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების კიდევ უფრო მეტად გაგებისათვის განვიხილოთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა:

ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში, საკაცო სასამართლომ ბავშვზე, რომელიც დედის გვარს ატარებდა, მამის გვარის მინიჭებაზე უარი ბავშვის ინტერესების შესაბამისად მიიჩნია. სასამართლოს არგუმენტის თანახმად, არასრულწლოვანისთვის მამის გვარის მიკუთვნება იმ პირობებში, როდესაც ბავშვს მამასთან ერთი დღეც არ უცხოვრია, არ გამომდინარეობს კანონის მიზნებიდან და არ შეესაბამება ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს. ეროვნული კანონმდებლობა ბავშვის გვარის შეცვლის შესახებ სარჩელის აღძვრის დისკრეციას ანიჭებს მხოლოდ იმ მოთხოვნას, რომელთანაც იმყოფება ბავშვი საცხოვრებლად. ამასთან, ბავშვისთვის მამის გვარის მიკუთვნება არ შეესაბამება ბავშვის ინტერესებს, რადგან ბავშვს გათავისებული აქვს თავისი სახელი და გვარი, რომელიც მისი პიროვნული იდენტიფიკაციის საშუალებაა. ბავშვს დედის გვარით იცნობენ სკოლაში როგორც მასწავლებლები, ასევე თანაკლასელები, მას გაუცხოვება გააჩნია მამასთან და შესაბამისად, ამ უკანასკნელის გვართანაც.¹⁷

უზენაესმა სასამართლომ განიხილა საქმე, სადაც კასატორი (მამა) ასაჩივრებდა სააპელაციო სასამართლო გადაწყვეტილებას, ბავშვების საცხოვრებლად დედის საცხოვრებელი ადგილის განსა-

17 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 06 ივნისის გადაწყვეტილება (საქმე N245-245-233-2017).

ზღვრას. თუმცა სასამართლომ ჩათვა-
ლა, რომ ბავშვების დედასთან ერთად
ცხოვრება მათ საუკეთესო ინტერესს შე-
საბამებოდა. კერძოდ, სასამართლო და-
ეყრდნო ფსიქოლოგის დასკვნას, რომ სა-
რჩელის აღძვრამდე ბავშვები მამასთან
ცხოვრობდნენ, რა დროსაც დედასთან
ურთიერთობის დეფიციტი მათზე მატ-
რამვირებელი იყო, ხოლო დედასთან შე-
ხვედრის დროს ბავშვები გამოხატავდნენ
სურვილს მათი შეხვედრა არ დასრულებუ-
ლიყო. სასამართლომ თავადაც მოუსმინა
არასრულწლოვან შვილებს პროცესზე და
დაადგინა ბავშვების დადებითი დამოკი-
დებულება დედის მიმართ და მათი სუ-
რვილი, ეცხოვრათ მასთან ერთად.¹⁸

არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის საერთაშორისო მექანიზმები და პრაქტიკა

არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტე-
რესების პრიორიტეტულობის პრინცი-
პის წარმოშობა ისტორიულად საოჯახო
სამართალს უკავშირდება, შემდგომ კი
ფართოდ გავრცელდა სამართლის სხვა
დარგებშიც¹⁹. ბავშვის უფლებების განვი-
თარების ისტორიის დასაწყისად მე-18 სა-
უკუნის შუა წლები მიიჩნევა, ხოლო მე-20
საუკუნე კი – ბავშვის უფლებების განვი-
თარების საუკუნედ. ბავშვთა უფლებების
დასაცავად მსოფლიო საზოგადოების

მნიშვნელოვანი ნაწილი გაერთიანდა,
რამაც განაპირობა ცნობიერების ამაღლე-
ბა არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტე-
რესების დაცვის თვალსაზრისით. შეიქმნა
ისეთი საერთაშორისო-სამართლებრივი
ინსტრუმენტები და მექანიზმები, რო-
გორიცაა: საერთაშორისო კონვენციები,
დეკლარაციები, უფლებადამცველი ორ-
განიზაციები და საერთაშორისო სასა-
მართლოები, რომლებიც საკუთარი საქ-
მიანობით უზრუნველყოფენ ბავშვთა
უფლებების დაცვას.²⁰

პირველი საერთაშორისო-სამართ-
ლებრივი აქტი, რომელიც ბავშვის უფლე-
ბების დაცვას ითვალისწინებდა, ეს იყო
ერთა ლიგის მიერ 1924 წლის 26 სექტემ-
ბერს მიღებული ბავშვის უფლებათა დეკ-
ლარაცია, რომელიც ცნობილია, როგორც
ჟენევის დეკლარაცია.²¹ ჟენევის დეკლარა-
ციას არ ჰქონდა სამართლებრივი ძალა,
მისი შინაარსი მხოლოდ სარეკომენდა-
ციო ხასიათის იყო. ამასთანავე, მოწოდე-
ბები მიემართებოდა არა სახელმწიფოე-
ბს, არამედ ინდივიდებს. მასში ასევე არ
იყო გათვალისწინებული ბავშვთა დაცვის
არც ერთი მექანიზმი. სხვაგვარად რომ
ვთქვათ, ჟენევის დეკლარაციამ მოახდინა
ბავშვთა დაცვის მოძრაობის ფორმალუ-
რი აღიარება.²²

1959 წელს მიღებული იქნა გაეროს
ბავშვთა უფლებების დეკლარაცია, რო-
მელმაც წარმოადგინა ბავშვთა დაცვის
სრულიად ახალი კონცეფცია. გარდა
ფიზიკური, მენტალური და მორალური

18 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 20 თებერვლის გადაწყვეტი-
ლება (საქმე №ას-735-735-2018).

19 შეყილაძე, ს., 2016. არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულო-
ბის პრინციპის არსი. სამართლის ჟურნალი (2). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია:
<<https://www.researchgate.net/profile/George-Tumanishvili/publication/318014490-ske-sis-genderis-registratsiis-universaluri-sistema/links/5954e830458515bbaa21e0a2/ske-sis-genderis-registratsiis-universaluri-sistema.pdf>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

20 შეადარე. კილაძე, ს. და ტურავა, პ., 2021. ბავშვის უფლებათა კოდექსის სახელმ-
ძღვანელო კომენტარები. თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 26.

21 შეადარე. იქვე, გვ. 29.

22 შეადარე. Black, M., 1986. The Children and the Nations: The Story of UNICEF, გვ. 199.

ასპექტებისა, დაამკვიდრა ბავშვის დაცვის ვალდებულება და, რაც მთავარია, გააფართოვა მოქმედების სფერო. იგი განსაზღვრავს უფლებების ორ მთავარ ჯგუფს: უფლებები, რომლებიც ზრუნავენ ბავშვის ფიზიკურ ინტეგრაციას და ქმნიან საცხოვრებელ სტანდარტებს. ასევე, უფლებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ბავშვის ფსიქიკურ და მორალურ განვითარებას.²³

აღსანიშნავია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, რომელიც შეიცავს განსაკუთრებულ მითითებებს ბავშვთა უფლებებთან მიმართებაში: მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი ზღუდავს საჯარო განხილვის უფლებას, როდესაც ეს განპირობებულია არასრულწლოვნის ინტერესებით, პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლი განსაზღვრავს ბავშვის უფლებას განათლებაზე და სახელმწიფოებს ავალდებულებს მშობელთა რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის პატივისცემას მათი შვილების აღზრდის პროცესში. მე-რვე მუხლი განსაზღვრავს პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას და სხვა. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის სხვა დანარჩენი ზოგადი ჩანაწერები ვრცელდება ყველა ადამიანზე, ასაკობრივი შეზღუდვის გარეშე, მათ შორის, ბავშვებზეც.²⁴

ცალკე უნდა აღინიშნოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ 1989 წელს მიღებული „ბავშვის უფლებათა კონვენცია“, რომელმაც შეცვალა ბავშვის მნიშვნელობის არსი და მათდამი დამოკიდებულება. ბავშვის უფლებათა კონვენცია საერთაშორისო

დონეზე ბავშვის უფლებების პირველი კრებულია, რომელიც ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ შეთანხმებათა შორის ისტორიაში ყველაზე მეტი ქვეყნის მიერ არის რატიფიცირებული.²⁵ კონვენცია ვრცელდება არა მხოლოდ წევრი სახელმწიფოების მოქალაქეობის მქონე ბავშვებზე, არამედ ყველა იმ ბავშვზე, რომელიც იმყოფება წევრი სახელმწიფოს იურისდიქციაში. ის განსაზღვრავს სახელმწიფოთა და მშობელთა ვალდებულებას, აღიარონ და აღასრულონ კონვენციით აღიარებული ბავშვის უფლებები. ასევე, ადგენს სახელმწიფო ვალდებულებას, ხელი შეუწყოს მშობლებს საკუთარი მოვალეობების შესრულებაში²⁶. კლასიკური უფლებების პარალელურად, კონვენცია უზრუნველყოფს, ასევე, სახელმწიფო დაცვის უფლებებს და ქმნის მთელ რიგ ისეთ სპეციფიკურ უფლებებს ბავშვებთან მიმართებით, რასაც არ შეიცავს სხვა საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტები.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიიღო არაერთი საინტერესო გადაწყვეტილება, ბავშვთა უფლებებისა და საუკეთესო ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით, განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი: საქმეზე „გ.ს. საქართველოს წინააღმდეგ“, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა. სასამართლომ არადამაჯერებლად მიიჩნია უზენაესი სასამართლოს დასაბუთება და მიუთითა, რომ საქმეში არ არსებობდა იმის მტკიცებულება, რომ ბავშვის უკრაინაში, დედასთან დაბრუნება გაამძაფრებდა მის ფსიქოლოგიურ

23 შეადარე. Tobin, J., 2019. The Foundation of Children's Rights in: J Tobin [Ed] The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary, Oxford University Press. გვ. 4.

24 შეადარე. ბობოხიძე, მ., „რედ.“, 2020. ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო. სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 8.

25 საქართველო UNICEF. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://uni.cf/3UFnMDU>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

26 შეადარე. Khalil, G., 2002. Child Rights: The Historical Evolution. Beirut: Chemaly&Chemaly, გვ. 115.

ტრავმას. უზენაესმა სასამართლომ სათანადოდ არ გაითვალისწინა სოციალური მუშაკების/ფსიქოლოგების დასკვნები ბავშვის რთულ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასთან დაკავშირებით საქართველოში, რასაც ის განიცდიდა მშობლებთან (მამა ცხოვრობდა რუსეთში, ხოლო ბავშვი იზრდებოდა მამის მშობლებთან) კონტაქტის არქონის გამო. შესაბამისად, უზენაესმა სასამართლომ ვერ მოახერხა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა საქმის სპეციფიკური გარემოებიდან გამომდინარე.²⁷

საქმე „ს.ლ. და ჯ.ლ. ხორვატიის წინააღმდეგ“ ეხებოდა შეთანხმებას, ზღვისპირა ვილისა და უფრო ნაკლებად ღირებული ბინის გაცვლის შესახებ. აღნიშნული შეთანხმების თაობაზე სოციალური კეთილდღეობის ცენტრს თანხმობა უნდა გაეცა, ვინაიდან ვილის შესაკუთრე ორი არასრულწლოვანი იყო, რომლებიც ამ საქმეში მომჩივან მხარეს წარმოადგენდნენ. ევროპული სასამართლოს წინაშე მომჩივნები ჩიოდნენ, რომ ხორვატიის სახელმწიფომ, სოციალური კეთილდღეობის ცენტრის მეშვეობით, ვერ უზრუნველყო მათი ინტერესების სათანადოდ დაცვა, გამომდინარე იქედან, რომ ვილას მნიშვნელოვნად მეტი ღირებულება ჰქონდა, ვიდრე იმ ბინას, რომელიც მათ სანაცვლოდ მიიღეს. წინამდებარე საქმეზე მთავარი საკითხი მდგომარეობდა შემდეგში, საკუთრების გაცვლის თაობაზე შეთანხმების დადასტურებისას გაითვალისწინა თუ არა სახელმწიფომ არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესები. სტრასბურგის სასამართლომ დაადგინა, რომ მომჩივნების საქმეზე ადგილი ჰქო-

ნდა კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლის დარღვევას, რადგან ეროვნულმა ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო აუცილებელი ღონისძიებების გატარება, რათა უძრავი ქონების გაცვლის ხელშეკრულებაში დაეცვა ბავშვთა საკუთრების უფლება, აგრეთვე, მომჩივნებს არ მიეცათ ხელშეკრულების ეფექტურად გასაჩივრების გონივრული შესაძლებლობა.²⁸

„მიკული ხორვატიის წინააღმდეგ“²⁹ საქმე ეხება ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვს, რომელმაც, მამობის დადგენის მიზნით, სარჩელი აღძრა დედასთან ერთად. მხარე დაობდა, რომ ხორვატიის კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა კაცების მიერ დნმ-ის ტესტის ჩატარების ვალდებულებას, სასამართლო ბრძანების არსებობის შემთხვევაშიც კი. მხარე დაობს, რომ ეროვნული სასამართლების მიერ მამის ვინაობის დაუდგენლობამ, პიროვნულ წარმომავლობასთან დაკავშირებით გაურკვევლობაში დატოვა. მომჩივანი ასევე დაობდა გაჭიანურებული სასამართლო პროცესის დაჩქარების სათანადო სამართლებრივი დაცვის საშუალებების არარსებობის გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას. სასამართლო განმარტავს, რომ სარჩელის განხილვისას, ეროვნულმა სასამართლოებმა არ გაითვალისწინეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესები, ასევე ხელმისაწვდომი პროცედურა არ იცავდა სამართლიან ბალანსს – მომჩივნის უფლებას – პიროვნულ წარმომავლობასთან დაკავშირებით გაურკვევლობა ზედმეტი გაჭიანურების

27 ევროპის სასამართლოს 2015 წლის 21 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე გ. ს. საქართველოს წინააღმდეგ, განაცხადი 2361/13.

28 ევროპის სასამართლოს 2015 წლის 7 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე ს. ლ. და ჯ. ლ. ხორვატიის წინააღმდეგ, განაცხადი 13712/11.

29 ევროპის სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე მიკული ხორვატიის წინააღმდეგ, განაცხადი 53176/99. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-147986%22>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

გარეშე აღმოეფხვრა და მისი სავარაუდო მამის უფლებას – დნმ ტესტის ჩატარებაზე უარის თქმას შორის. შესაბამისად, შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლოების არაეფექტურობამ მომჩივანი მის პიროვნულ იდენტობასთან დაკავშირებით განგრძობით გაურკვევლობაში დატოვა. სტრასბურგის სასამართლომ დამატებით დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პარაგრაფის (საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება გონივრულ ვადაში) და მე-13 მუხლის (ეფექტური სამართლებრივი დაცვის საშუალების უფლება) დარღვევას.³⁰

არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვის ზემოაღნიშნული მექანიზმები და განხილული სასამართლო პრაქტიკა კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ გამართული სამართლებრივი სისტემისა და რეგულაციების არსებობა უპირობო გარანტიაა არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვისა და მათი კეთილდღეობის თვალსაზრისით.

დასკვნა

თანამედროვე მსოფლიოში აქტიურად შეიმჩნევა სახელმწიფოთა მისწრაფება ბავშვთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების აღიარებისა და დაცვისაკენ. არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვა სახელმწიფო და საერთაშორისო პოლიტიკის ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტულ მიმართულებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რაზედაც მეტყველებს ის სამართლებრივი რეგულაციები თუ დაცვის მექანიზმები, რომლებიც მიღებული და რატიფიცირებულია სახელმწიფოების მიერ.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, სამოქალაქო სამართალწარმოებაში მა-

რთლმსაჯულების განხორციელება განსაკუთრებით ისეთ საქმეებზე, რომლებშიც ერთ-ერთ მხარეს წარმოადგენს არასრულწლოვანი, დღემდე ხასიათდება რიგი თავისებურებებითა და სირთულეებით. პრობლემურ საკითხთა შორის საყურადღებოა არასრულწლოვანთა საქმეებზე სასამართლო დავების განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესი, რომელიც მოიცავს რიგ სპეციფიკურ ელემენტებს ბავშვის ინდივიდუალური მახასიათებლების, ასაკის, განვითარების დონისა თუ სხვა კრიტერიუმების გათვალისწინებით. წინამდებარე ნაშრომში განხილული ქეისები კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ აღნიშნული უფლების არსებობა და რეალიზების შესაძლებლობა უზრუნველყოფს ბავშვის დარღვეული უფლების დროულ, ეფექტურ აღდგენას და არასრულწლოვნის ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის სტაბილურობას გრძელვადიან პერიოდში.

სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში ბავშვთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით, პირველ რიგში, აუცილებელია არასრულწლოვანს სასამართლო სისტემისადმი და უშუალოდ პროცესისადმი შეექმნას სანდო დამოკიდებულება, რისი მიღწევაც შესაძლებელია სწორი კომუნიკაციის შედეგად. საქმის განხილვის პროცესში მნიშვნელოვანია ბავშვის ღიაობა, რაც სასამართლოს აძლევს შესაძლებლობას დადგინდეს არასრულწლოვნის რეალური ნება და შეფასდეს, ხომ არ იკვეთება ზეგავლენის ნიშნები.

სამართალწარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან გარანტს წარმოადგენს სპეციალიზებული საოჯახო ან არასრულწლოვანთა სასამართლოების არსებობა. მსგავსი და-

30 შეადარე. კილაძე, ს. და ტურავა, პ., 2021. ბავშვის უფლებათა კოდექსის სახელმძღვანელო კომენტარები. თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 79.

წესებულებების შექმნა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ბავშვის საჭიროებების სისტემურ კონტროლს, საქმეში პროფესიონალი კადრების ჩართულობასა და სასამართლო დავის ოპტიმალურ ვადაში დასრულებას.

სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში მნიშვნელოვანია ბავშვის სათანადო ინფორმირებულობა, განსაკუთრებით, როცა იგი სარგებლობს საქართველოს კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებამოსილებით, კანონიერი წარმომადგენლის გარეშე, დამოუკიდებლად მმართველ სასამართლოს თავისი საუკეთესო ინტერესების დასაცავად. აღნიშნული კუთხით მნიშვნელოვანია ბავშვისათვის თითოეული პროცედურული საკითხის განმარტება, მისთვის გასაგები ენითა და სპეციფიკური მიდგომებით, რომლებიც თავის მხრივ საჭიროებს კომპეტენტური და პროფესიონალი კადრების ჩართულობას. ასევე საყურადღებოა უშუალოდ სა-

სამართლო გადაწყვეტილებების სტრუქტურაც, რომელიც, ვფიქრობ, მოცემულ შემთხვევებში, უნდა განსხვავდებოდეს სხვა სტანდარტული გადაწყვეტილებებისაგან და იყოს უფრო მეტად გასაგები და აღქმადი არასრულწლოვანთათვის.

პრობლემური საკითხები, რომლებიც იკვეთება არასრულწლოვანთა საქმეების განხილვისას, რა თქმა უნდა, ამოუწურავია, და კიდევ და კიდევ უფრო თვალსაჩინო ხდება პერიოდულად, პრაქტიკის შესაბამისად. თუმცა ის ძირეული საკითხები, რომლებიც ფუნდამენტურ როლს თამაშობს სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დასაცავად, წარმოდგენილია წინამდებარე ნაშრომში და, ვფიქრობ, შემუშავებული რეკომენდაციებისა და მიდგომების გათვალისწინება მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ბავშვთა უფლებების დაცვას ქვეყანაში.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბობოხიძე, მ., „რედ.“, 2020. ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო. სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_rights_child_KAT> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
2. ბობოხიძე, მ., 2020. სადოქტორო დისერტაცია: ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამართლებრივი გარანტიები. საქართველოს უნივერსიტეტის სამართლის სკოლა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია <https://ug.edu.ge/storage/disertations/December2020/ckH2e40nifT26O4K5dn5.pdf> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
3. კილაძე, ს. და ტურავა, პ., 2021. ბავშვის უფლებათა კოდექსის სახელმძღვანელო კომენტარები. თბილისი: იურისტების სამყარო.
4. უტიაშვილი, ქ., 2022, არასრულწლოვანის საკუთრებაში არსებული ქონების განკარგვის თავისებურებანი – არსებული პრაქტიკა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3UhwzdY>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
5. შეყილაძე, ხ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების (სისხლის სამართლის საქმის წარმოების) პროცესში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3wwwxqY>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
6. შეყილაძე, ხ., 2016. არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი. სამართლის ჟურნალი, 2.

- [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.researchgate.net/profile/George-Tumanishvili/publication/318014490-skeisgenderis-registratsiis-universaluri-sistema/links/5954e830458515bbaa21e0a2/skeis-genderis-registratsiis-universaluri-sistema.pdf>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- Beijer, A. and Liefwaard, T., 2011. A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses. "Utrecht Law Review," 7 (3).
 - Black, M., 1986. The Children and the Nations: The Story of UNICEF.
 - Committee on the Rights of the Child, 2009. General Comment No 12, UN Doc CRC/ C/ GC/12, para. 25.
 - Committee on the Right of the Child, 2013. General comment (14) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration.
 - Doek, J. E., 2007. The Eighteenth Birthday of the Convention of Rights of the Child: Achievements and Challenges, "University of Michigan Journal of Law Reform," 41 (1).
 - Fortin, G., 2012. Children's Rights and the Developing Law: Children in court – their welfare, wishes and feelings. Cambridge University Press. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://typeset.io/papers/children-s-rights-and-the-developing-law-children-in-court-15fsw1hhex>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
 - Khalil, G., 2002. Child Rights: The Historical Evolution. Beirut: Chemaly&Chemaly.
 - Krappmann, L., 2010. The Weight of the Child's View. Article 12 of the Convention on the Rights of the Child, 18 International Journal of Children's Rights.
 - Lücker-Babel, M. F., 1995. The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, The International Journal of Children's Rights, 3 (3-4).
 - Rap-Leurs, S. E., 2013. The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University.
 - Tobin, J., 2019. The Foundation of Children's Rights in: J Tobin [Ed] The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary, Oxford University Press.

ინტერნეტ რესურსი:

- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ საქართველოს მიმართ გამოტანილი გადაწყვეტილებების/განჩინებების აღსრულების შესახებ 2017 წლის ანგარიში. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/179494>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- ბავშვთა უფლებების დაცვა საქართველოში ჰააგის კონვენციის მიხედვით [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3U1Sxwo>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- ბავშვის უფლებები. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/saertashoriso-kvlevebi5.pdf>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- გზამკვლევი პრინციპები ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლთან დაკავშირებით. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/konvenciis-me6-muxli.pdf>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- საქართველო UNICEF. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://uni.cf/3UFnMDU>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- სასამართლომ ბავშვების მიერ მომზადებული სარჩელი ისევ არ მიიღო. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://phr.ge/publication/news/109?lang=geo>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024];
- Decisions about Children. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.courts.maine.gov/courts/family/divorce-separation/decisions-children.html>> [წვდომის თარიღი 30.04.2024].

ნორმატიული მასალა:

- საქართველოს კონსტიტუცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=130>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
- საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია:

- მია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962%3C?publication=166>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
4. ბავშვის უფლებათა კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=6>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
 5. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].
 6. ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [წვდომის თარიღი 19.05.2024].

სასამართლო პრაქტიკა:

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 06 ივნისის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-245-233-2017).
2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 20 თებერვლის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-735-735-2018).
3. ევროპის სასამართლოს 2015 წლის 7 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე ს. ლ. და ჯ.ლ. ხორვატიის წინააღმდეგ, განაცხადი 13712/11.
4. ევროპის სასამართლოს 2015 წლის 21 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე გ.ს. საქართველოს წინააღმდეგ, განაცხადი 2361/13.

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Bobokhidze, M., „Ed.,“ 2020, Handbook of the European Law of Children's Rights, Sulkhani-Saba Orbelian University Publishing House. [Online] available at: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_rights_child_KAT> [Accessed 19.05.2024]. 19.05.2024]. (in Georgian)
2. Bobokhidze, M., 2020. Doctoral Dissertation: Legal guarantees of the principle of priority of the best interests of the child. University of Georgia School of Law. [Online] available at: <https://ug.edu.ge/storage/disertations/December2020/ckH2e40nifT26O4K5dn5.pdf>> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
3. Khalil, G., 2002. Child Rights: The Historical Evolution. Beirut: Chemaly&Chemaly. (in English)
4. Kiladze, S. and Turava, P., 2021. Guidance Commentary on the Code of Rights of the Child. Tbilisi: World of Lawyers. (in Georgian)
5. Utiashvili, St., 2022, Peculiarities of disposal of property owned by minors – current practice. [Online] available at: <<https://bit.ly/3UhwzdY>> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
6. Shekiladze, Kh., 2019. Doctoral Dissertation: Prioritizing the best interests of a minor in conflict with the law in the process of juvenile justice (criminal proceedings). Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. [Online] available at: <<https://bit.ly/3wwwxqY>> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
7. Shekiladze, Kh., 2016. The essence of the principle of prioritizing the best interests of minors. Journal of Law, 2. [Online] available at: <<https://www.researchgate.net/profile/George-Tumanishvili/publication/318014490-skesisgenderis-registratsiis-universaluri-sistema/links/5954e830458515bbaa21e0a2/skesis-genderis-registratsiis-universaluri-sistema.pdf>> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
8. Beijer, A., and Liefwaard, T., 2011. A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses. "Utrecht Law Review," 7 (3). (in English)
9. Black, M., 1986. The Children and the Nations: The Story of UNICEF. (in English)
10. Committee on the Rights of the Child, 2009. General Comment No 12, UN Doc CRC/ C/ GC/12, para. 25. (in English)
11. Committee on the Right of the Child, 2013. General comment (14) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration. (in English)

12. Doek, J. E., 2007. The Eighteenth Birthday of the Convention of Rights of the Child: Achievements and Challenges, "University of Michigan Journal of Law Reform," 41 (1), p. 62-63. (in English)
13. Fortin, G., 2012. Children's Rights and the Developing Law: Children in court – their welfare, wishes and feelings. Cambridge University Press. [Online] available at: <https://typeset.io/papers/children-s-rights-and-the-developing-law-children-in-court-15fsw1hhex> [Accessed 19.05.2024]. (in English)
14. Krappmann, L., 2010. The Weight of the Child's View. Article 12 of the Convention on the Rights of the Child, 18 International Journal of Children's Rights. (in English)
15. Lücker-Babel, M. F., 1995. The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article of the UN Convention on the Rights of the Child, The International Journal of Children's Rights, 3 (3-4). (in English)
16. Rap-Leurs, S. E., 2013. The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University. (in English)
17. Tobin, J., 2019. The Foundation of Children's Rights in: J Tobin [Ed] The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary, Oxford University Press. (in English)
6. The court again did not accept the lawsuit prepared by the children. [Online] available at: <https://phr.ge/publication/news/109?lang=geo> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
7. Decisions about Children. [Online] available at: <https://www.courts.maine.gov/courts/family/divorce-separation/decisions-children.html> [Accessed 19.05.2024]. (in English)

Normative Materials:

1. Constitution of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
2. Civil Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=130> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
3. Civil Procedure Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962%3C?publication=166> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
4. Child Rights Code. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=6> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
5. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
6. Convention on the Rights of the Child. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)

Internet Resources:

1. 2017 report on the execution of decisions/judgments issued by the European Court of Human Rights against Georgia. [Online] available at: <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/179494> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
2. Protection of children's rights in Georgia according to the Hague Convention. [Online] available at: <https://bit.ly/3UISxwo> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
3. Rights of the child. [Online] available at: <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/saertashoriso-kvlevebi5.pdf> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
4. Guiding principles regarding Article 6 of the European Convention on Human Rights. [Online] available at: <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/konvenciis-me6-muxli.pdf> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)
5. Georgia UNICEF. [Online] available at: <https://uni.cf/3UFnMDU> [Accessed 19.05.2024]. (in Georgian)

Judicial Practice:

1. Decision of the Supreme Court of Georgia (06.06.2017; Case No. AS-245-233-2017). (in Georgian)
2. Decision of the Supreme Court of Georgia (20.02.2020; Case No. AS-735-735-2018). (in Georgian)
3. The decision of the European Court in the case of S.L. and J.L. v. Croatia, 7/05/2015, Application 13712/11. (in Georgian)
4. Decision of the European Court in the case of G.S. against Georgia 21/07/2015, application 2361/13. (in Georgian)